

TRANSFORMATION OF SOCIAL THINKING IN THE DIGITAL SOCIETY**Marjona Rakhimova**

Doctoral student (PhD)

Navoi State Pedagogical University

E-mail: mraximova1003@gmail.com

Navoi, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: digital society, social thinking, transformation, digital technologies, information and communication system, social consciousness.

Received: 07.09.25**Accepted:** 08.09.25**Published:** 09.09.25

Abstract: This article analyzes the transformation trends of social thinking in the process of forming and developing a digital society. It highlights the changes in worldview, social consciousness, and social behavior of people under the conditions of global digital transformation. Particular attention is paid to the impact of modern information and communication technologies on social thinking, as well as their positive and negative aspects.

RAQAMLI JAMIYAT TIZIMIDA IJTIMOIIY TAFAKKURNING TRANSFORMATSIYASI**Marjona Raximova**

Navoiy davlat pedagogika universiteti tayanch doktorant (PhD)

E-mail: mraximova1003@gmail.com

Navoiy, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy tafakkur, transformatsiya, raqamli texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya tizimi, ijtimoiy ong.

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli jamiyatning shakllanishi va rivojlanishi jarayonida ijtimoiy tafakkurning o'zgarish tendensiyalari tahlil qilinadi. Global raqamli transformatsiya tizimida insonlarning dunyoqarashi, ijtimoiy ong va ijtimoiy xulq-atvorida yuz berayotgan yangilanishlar ilmiy-nazariy manbalar asosida yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ijtimoiy tafakkurga ta'siri, uning ijobiy va salbiy jihatlari haqida ilmiy xulosalar keltiriladi.

ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВА

Маржона Рахимова

младший докторант (PhD),

Навоийский государственный педагогический университет,

E-mail: mraximova1003@gmail.com

Навои, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: цифровое общество, социальное мышление, трансформация, цифровые технологии, информационно-коммуникационная система, общественное сознание.

Аннотация: В данной статье анализируются тенденции трансформации социального мышления в процессе формирования и развития цифрового общества. Освещаются изменения в мировоззрении, общественном сознании и социальном поведении людей в условиях глобальной цифровой трансформации. Особое внимание уделяется влиянию современных информационно-коммуникационных технологий на социальное мышление, а также их положительным и отрицательным аспектам.

Kirish

Raqamli jamiyat tushunchasi insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichini ifodalaydi. Uning shakllanishi to'rtinchi sanoat inqilobi, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data), blokcheyn texnologiyalari va internet tarmoqlarining keskin rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy yoki siyosiy sohada, balki ijtimoiy ong va tafakkur rivojida ham tub burilish yasamoqda. Shuning uchun ham zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda raqamli transformatsiya va uning inson tafakkuriga ta'siri alohida dolzarb yo'nalish sifatida ko'rilmoqda. Ijtimoiy tafakkur tushunchasi tarixan jamiyat a'zolarining ongli faoliyati, ijtimoiy hodisalar va munosabatlarni idrok etishi, ularni baholashi va ularning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini prognoz qilishi bilan izohlanadi. G'arb falsafasida bu tushuncha ko'proq "social consciousness" va "social thought" atamaları bilan ifodalanadi. Karl Mannxaymning "ideologiya va utopiya" nazariyasi, E. Dyurkgeymning "kollektiv ong" konsepsiyasi va J. Habermasning "kommunikativ harakatlar nazariyasi" ijtimoiy tafakkur shakllanishida muhim nazariy asoslarni tashkil etadi[1]. Ayniqsa, Habermasning jamiyatni kommunikativ muloqot asosida tushunishi raqamli davrda ijtimoiy tafakkurning qanday transformatsiyaga uchrayotganini ko'rsatib beradi. Alvin Tofflarning "Uchinchi to'lqin" asarida ham jamiyat taraqqiyotining agrar, industrial va postindustrial bosqichlari tahlil qilingan bo'lib, hozirgi raqamli bosqich ijtimoiy tafakkurning yangi shakllarini yuzaga chiqarmoqda[2]. Raqamli jamiyat tizimida ijtimoiy tafakkur tobora

tarmoqlashib, fragmentatsiyaga uchramoqda. Axborot oqimlarining tezligi va hajmi insonning idrok qilish imkoniyatidan ko‘p hollarda ustun keladi. Shuning uchun ham ijtimoiy tafakkurda yuzaki bilimlar, tezkor xulosalar, vizual kontentga asoslangan tafakkur shakllari kuchaymoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar orqali kollektiv tafakkur mexanizmlari ham kengaymoqda. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar, forumlar va raqamli platformalarda millionlab odamlarning bir vaqtning o‘zida bir masalaga munosabat bildirishlari natijasida yangi “raqamli jamoaviy ong” shakllanmoqda. Raqamli transformatsiyaning ijtimoiy tafakkurga ijobiy ta’sirlari ham talaygina. Avvalo, u bilim olish va tarqatish imkoniyatlarini kengaytirdi. Raqamli platformalar orqali insoniyat tarixida misli ko‘rilmagan tezlikda ilmiy, madaniy va ijtimoiy bilimlar almashinuvi yuz bermoqda. Shuningdek, global muammolar – ekologik inqiroz, iqlim o‘zgarishi, pandemiyalar kabi masalalarni tushunishda va ularga qarshi umumiy ongni shakllantirishda raqamli tafakkurning ahamiyati katta. Shu bilan birga, raqamli jamiyat ijtimoiy tafakkurga bir qator xavflarni ham olib kirmoqda.

Ularning eng asosiylaridan biri – “soxta ong”ning kuchayishi, ya’ni feyk ma’lumotlar, manipulyativ kontent va algoritmik boshqaruv orqali jamoatchilik fikrini yo‘naltirishdir.

Bu holatni amerikalik olim N. Karr “Internet bizni sayozlashtirmoqda” degan tezisi orqali ifodalagan. Raqamli jamiyat tushunchasi bugungi davrda ilmiy hamjamiyat va siyosiy doiralar tomonidan faol o‘rganilmoqda. Bu jarayonning nazariy asoslarini M. Kastelsning “Tarmoqlar jamiyati” konsepsiyasi belgilab berdi[3]. Uning fikricha, axborot texnologiyalarining rivojlanishi nafaqat iqtisodiyot va siyosatga, balki ijtimoiy tafakkur tarziga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Yana bir xavf – inson tafakkurining individual mustaqillik xususiyatlari pasayib, algoritmik fikrlashga ko‘nikib borishi, ya’ni qaror qabul qilish jarayonining mashinalarga topshirilishi. Ijtimoiy tafakkur raqamli davrda nafaqat o‘zgarib, balki yangicha epistemologik yondashuvlarni ham talab qilmoqda. Masalan, raqamli antropologiya, kibersotsiologiya va mediafalsafa kabi yangi ilmiy yo‘nalishlar paydo bo‘ldi. Ular raqamli muhitda insonning o‘zini anglash jarayoni, ijtimoiy ong shakllanishi va tafakkurning transformatsiyasini chuqur tahlil etmoqda. Shu nuqtai nazardan, raqamli jamiyat va ijtimoiy tafakkur masalasi global falsafiy va sotsiologik tadqiqotlarning markazida turibdi. Raqamli jamiyat bugungi globallashuv davrida nafaqat iqtisodiy va siyosiy jarayonlarning, balki ijtimoiy tafakkurning ham yangi bosqichga ko‘tarilishiga sabab bo‘lmoqda. Ijtimoiy tafakkur — bu jamiyat a’zolarining voqelikni idrok etish, baholash va unga moslashish jarayonida shakllanadigan qarashlar tizimidir. Raqamli muhitda bu jarayon yanada tezlashmoqda, axborot oqimlari kengayib, ong shakllanishida yangi mexanizmlar paydo bo‘lmoqda.

Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyevning so‘zlari bilan aytganda, “Raqamli taraqqiyot — bu kelajak sari eng qisqa yo‘ldir”[4]. Shunday ekan, raqamli jamiyatni rivojlantirish ijtimoiy tafakkurning transformatsiyasini chuqur o‘rganishni talab etadi. Chunki insonlar fikrlash tarzi va

qadriyatlarida sodir bo'layotgan o'zgarishlar ijtimoiy hayot sifatini belgilaydi. Raqamli texnologiyalar ijtimoiy ongning uchta asosiy jihatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar tufayli ma'lumotlarga kirish imkoniyati cheksiz darajaga yaqinlashdi. Bu esa shaxsiy va ijtimoiy qaror qabul qilish jarayonlarini tezlashtirmoqda. Muloqot va ijtimoiy munosabatlar shakli. Onlayn muloqot real hayotdagi ijtimoiy aloqalarni to'ldiribgina qolmay, balki ularni qisman almashtirmoqda. Shu sababli, ijtimoiy tafakkurda "virtual" va "haqiqiy" munosabatlarning uyg'unlashuvi kuzatilmoqda. Qadriyatlar tizimining yangilanishi. Raqamli platformalar orqali yosh avlodning dunyoqarashi global standartlarga moslashmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, ochiqlik va innovatsion tafakkurni shakllantirsa, boshqa tomondan, milliy qadriyatlarning transformatsiyasini ham talab etadi.

O'zbekiston mustaqillikdan keyin axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini jadal rivojlantirishni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgiladi. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi qabul qilinib, unda iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va boshqa sohalarni raqamlashtirish vazifalari belgilab qo'yildi[5]. Ushbu dastur nafaqat xizmatlar sifatini yaxshilash, balki aholining tafakkur tarzini o'zgartirishga ham qaratilgan.

Shavkat Mirziyoyev o'z asarlarida raqamli jamiyatni rivojlantirish orqali fuqarolik jamiyatini mustahkamlash, ochiqlikni ta'minlash va aholining ijtimoiy faolligini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratadi. U kishi ta'kidlaganidek: "Agar biz zamon bilan hamnafas bo'lmoqchi bo'lsak, raqamli bilimlar va zamonaviy texnologiyalarni egallashimiz shart"[6].

Raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy tafakkurning transformatsiyasi quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda. Tanqidiy fikrlashning kuchayishi – turli manbalardan axborot olish imkoniyati shaxsning mustaqil tahlil qilish ko'nikmalarini oshirmoqda. Jamoatchilik nazoratining kengayishi – ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqarolar davlat organlari faoliyatini kuzatish va baholash imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu esa ijtimoiy tafakkurda mas'uliyat va faollikni kuchaytirmoqda. Innovatsion dunyoqarash – yoshlar orasida startaplar, elektron ta'lim, onlayn biznes g'oyalari tobora keng tarqalmoqda. Bu esa ijtimoiy tafakkurda ijodkorlik va tashabbuskorlikni oshirmoqda.

Xulosa qilib aytganda, raqamli jamiyat tizimida ijtimoiy tafakkur mutlaqo yangi bosqichga o'tdi. U bir tomondan tezkor, ochiq va jamoaviy xususiyat kasb etsa, ikkinchi tomondan fragmentatsiyaga uchraydi va manipulyatsiyaga moyil bo'ladi. Shu sababli, raqamli tafakkur jarayonlarini ilmiy asosda o'rganish, ularning jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sirini kuchaytirish va salbiy oqibatlarini bartaraf etish zamonaviy falsafaning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Habermas, J. The Theory of Communicative Action. Boston: Beacon Press, 1984.

2. Toffler, A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980.
3. Castells, M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 1996.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2022
5. Mirziyoyev Sh.M. Raqamli O‘zbekiston – 2030 dasturi. Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
6. Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 2020 yil.
7. Mirziyoyev Sh.M. (2021). Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston.
8. Mirziyoyev Sh.M. (2022). Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston.
9. Mirziyoyev Sh.M. (2017). Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston.
10. Mirziyoyev Sh.M. (2020). Raqamli O‘zbekiston – 2030 dasturi. Toshkent: O‘zbekiston.
11. Mirziyoyev Sh.M. (2020). Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
12. Castells M. (2010). The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishing.
13. Toffler A. (1980). The Third Wave. – New York: Bantam Books.
14. Habermas J. (1984). The Theory of Communicative Action. – Boston: Beacon Press.
15. Bell D. (1999). The Coming of Post-Industrial Society. – New York: Basic Books.
16. Бауман З. (2008). Текущая современность. – Москва: Логос.
17. Иноземцев В.Л. (2000). Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – Москва: Логос.
18. Хабермас Ю. (2003). Философский дискурс о модерне. – Москва: Весь Мир.
19. Castells M. (2009). Communication Power. – Oxford: Oxford University Press.
20. Турғунов А., Раҳимов М. (2022). Рақамли жамият ва ижтимоий фикр эволюцияси. – Тошкент: Фан.